

Prologus

Incipit prologus in esaiam prophetam.

Nemo cum prophetas etc. Iste prologus diuiditur in quinque partes. In quarum prima errorum ponentium prophetas apud hebreos metricè esse conscriptos

elimiat. ibi. Nemo cum prophetas etc. In secunda opus et auctorem multipliciter commendat: per quod auditorum attentionem excitat. ibi. Primum de Esaiam sciendum etc. In tertia operis difficultates et laboris immensitates insinuat: per quod auditorum beniuolentiam captat. ibi. Nemo cum prophetas etc. In quarta

Incipit prologus in Esaiam prophetam.

Nemo cum prophetas versibus videtur esse descriptos metro eos estimet apud hebreos ligari et aliquid sile hie de psalmis vel operibus salomonis Sed quod in Demosthene et Tullio

locum et tempus et materiam prophetie determinat. ut per auditores dociles reddat. ibi. Prophetauit autem. Hoc determinatur cum dicitur. In hierosolima et in iudea. Ipsa cum dicitur. Necdum. x. tribubus in captiuitate ductis. Matia tagit. s. q. q. dirigit. prophetia cum dicitur. Nec de utroque regno etc. In quinta parte a paula eustochio: quibus scribit suffragia omnium postulari. ibi. Quam quanto pl'amatis etc. His visis expositio hie insinuat. a. Nemo cum prophetas. i. libros prophetarum. b. Versibus videtur etc. i. distinctos hie clausulis. q. per cola distinguuntur et comata: sicut iseri exponet pleni. c. Metro eos etc. expositum modum loquendi hie hie hieronimus. Metrum enim certis pedum mensuris atque spatiis terminatur. nec ultra diuisionem temporum constituta progreditur. et ita quod metricè loquitur metro quasi quodam vinculo alligat. et dicitur metrum a metris grece quod est mensura latine. quod hie certam mensuram syllabarum et temporum: et nemo existimet prophetas. d. Aliquid sile etc. ut. s. metris ligentur. aut metricè scribantur. sicut enim dicit orator. Psalterium lyrici proposuere pedes. In epistola ad paulinum ubi exponit ista illa. dauid symonides nunc etc. inuenies istum versum cum expone sua. Ite finis puerbiorum ab illo loto. s. Mulierem forte quod inueniet. metricè scribitur. vide. s. in prologo super libros regum ab illo loco. s. etiam psalmi versus ad locum. Porro quod sile. et inuenies satis de metris istis. Item in secundo prologo super Job dicit Hieronimus. Dia fere scripturarum cantica sub metro comprehendi. i. metricè scribi. Sed potius estimet fieri in prophetis. e. Quod in demosthene etc. i. in scripturis demosthenis et tullii: quod profate scripserunt et non metricè. f. Quod per cola etc. prophetas. s. sicut opera tullii et demosthenis. g. Quod utique prologus etc. In secundo prologo super Job circa medium dictum est quod sit prologus: et quod versus. Cola et comata appellat maiores et minores distinctiones. Colon est grece membrum latine. Coma autem interpretatur articulus sine particula. Articulus autem dicitur primum membrum. Sicut autem in corpore articulus minor est membro quod maius est: sic coma minus est colo quod dicitur membrum omnium. Coma vero se hie per modum articuli. et dicunt quidam quod coma est quod nec est perfecta constructio nec perfecta sententia. et fit ibi punctus rotundus vel flexus. Colon vel colu ubi est perfecta constructio sed non perfecta sententia. et ibi fit punctus eleuatus. Periodus vero est quod perfecta est constructio et perfecta sententia. et ibi fit versus ubi gra. Esa. j. Si nolueris et me ad iracundiam prouocaueris: ecce coma. Gladus deuorabit vos: ecce colon vel colu quod constat ex duobus comatibus. Quia os domini locutus est. ecce terminatur sententia et fit periodus in fine versus. et dicitur aperi quod est circui. et odos quod est cantus: quasi circularis et perfectus cantus. et concordant satis verba Isido. in. ij. ethymol. ubi dicit. Coma particula est sententia. colon membrum. periodus ambitus vel circuitus. In ipsum dicitur periodus a peri quod est circum et odos quod est via. quia in fine versus perfecta est via prolationis. Et subdit Isido. Fit autem ex coniunctione verborum coma

ex comate colon. ex colon peribibus. coma est iunctura finitio. s. articulus ut puta. et si vere. articulus: ecce unum coma. Sequitur et aliud coma: ne turpe sit pro fortissimo viro dicere: et factum est colon. i. membrum. quod intellectu sensui prestat sed adhuc pendet oratio. Sicque deinde

solet fieri ut per cola scribatur et comata qui utique prosa et non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium prouidentes interpretationem nouam non uo scribendi genere distinctimus. Ad primum de esaiam sciendum quod in sermone suo disertus sit quippe ut vir nobilis et urbane elegantie:

ex pluribus membris sit periadus. s. extrema sine clausula. Ita vero iudiciorum morem requirunt. periodus autem magis esse non debet. quod ut spiritu uno proferatur. Plenus loquitur Isido. in. j. ethymo. de ista materia. Dicit enim ibi. Positura est figura ad distinguendos sensus per cola: comata et periodos. quod dicitur

ordinem suo apponit sensus nobis lectionis ostendit. Dicte autem positura vel quod punctis positus annotantur. vel quod ibi vox per intervallo distinctiois deponit: has greci thesis vocant. latini posituras. Prima posita subdistinctio dicitur: eadem est et coma. Media distinctio sequens est: ipsa est et colon. Ultima distinctio est quod totam sententiam claudit: ipsa est periodus. cuius ut diximus partes sunt cola et comata. quarum diuersitas punctum diuerso loco positus demonstrat. ubi enim initio pronuntiationis: necdum plena sensui pars est. et tunc respirare oportet fit coma id est particula sensus. punctusque ad imaginem sententiam ponitur. et vocatur subdistinctio: ab eo quod punctum subditur. i. ad imaginem sententiam accipitur. Ubi autem in sequentibus sententiam sensum prestat sed adhuc super est aliquid de sententia plenitudine fit colon. i. media distinctio in eadem sententia puncto notamus. i. ad medianam sententiam punctum ponimus. Ubi vero iam per gradus pronuntiando plenam sententiam clausulam facimus fit periodus. punctumque ad caput sententiae ponimus. et vocatur distinctio. id est disiunctio. quia integram separat sententiam. Hoc quidem apud oratores. ceterum apud poetas: ubi in versu post duos pedes syllaba remanet: ut ibi. Arma virumque cano. coma est. quia ibi post scansionem prescisio ubi facta est. Ubi vero post duos pedes de parte orationis nihil superest: ut ibi. Anglia. Fladria: colon est. totus autem versus periodus est. aliqui exponunt. Per cola. i. per maiores decisiones: et per clausulas quasdam ex duabus vel pluribus dictionibus constantes. ut Esa. j. Dereliquerunt dominum blasphemauerunt sanctus israel ab alienati sunt retrosum. Et comata id est minores decisiones. ut Esa. ix. Vocabitur nomen eius admirabilis consiliarius. de fortis etc. h. Interpretationem nouam. istam. s. translationem. que iam noua dicitur quia de primo vase translata. scilicet de hebreo in latinum. non sicut alie que primo de hebreo in grecum. post de greco transferebantur in latinum. Vel ideo dicit nouam. quia ante eum nemo de hebreo translulit in latinum. i. Nouo scribendi genere. i. prosaice. quia antiqui philosophi et poete metricè solebant scribere et non prosaice. unde Isido. j. ethymol. dicit tam apud grecos quam apud latinos longe antiquiorem curam fuisse carminum quam prose. omnia enim prius versibus condebantur. prose autem studium sero viguit. et ideo appellatur nouum genus scribendi. h. Distinximus. i. distincte et aperte scripsimus. quod multum prodest legentibus. i. Nec primum de esaiam sciendum etc. disertus. id est discretus et eloquens. m. Quippe. id est quid mirum. n. Ut vir nobilis. genere et nobilitate mente. o. Et urbane eloquentie. id est curialis et elegantis eloquentie. Aliqui libri habent urbane elegantie. quasi diceret: sicut urbani excellunt rurales in eloquentia et curialitate: sic esaias habet preeminentiam eloquii pre ceteris prophetis.

in Esaiam

Nec hinc quicquam. Nulla enim incopositio vel inordinatio hinc in suis verbis: sed semper ordinate loquitur et ornate. **Q**uia. s. ita diserte et ornate loquitur in hebreo. **N**ec dicitur hoc quod sequitur. **S**ed de ceteris prophetis. **F**lorem sermonis eius. i. ornatu quem habet in hebreo. **T**ranslatio non potest. **I**n latino. Sic videtur ad antiphrasim quod posset et fieri quere. scilicet sua translatio non habet tantum ornatu librorum quantum habet ipse hebraicus. multa enim bene sonant in una lingua quae non ita bene sonant si ad aliam linguam fuerint translata. **P**erinde est. **P**recedenti prophetico mendationem. **N**on tam. i. in tantum. **P**ropheta. dicendus sit quod. s. quantum etiam. **E**uangelista. quod dicitur. quia facta manifesta narrat: magis dicendus est euangelista quod propheta: qui sub enigmata et obscure veritate futura pronunciat. **I**ta enim vniuersa christi. id est clare et expresse. **P**rosecutus est. scribendo. **Q**ui non est. i. prophetare. **S**ed de preteritis. **E**t. i. struere vel ordinare. **E**sa. ix. Paruum enim natus est nobis: et filius datus est nobis. **E**cce quod expressit predicat de christo. **I**tem de ecclesia dicitur. **E**sa. x. ca. **D**inea facta est dilectio. **Q**uia dicitur. i. opinor vel quibusdam pietatis prope. **N**oluisse tunc tepis. **T**rininitatis. incarnationis et passionis secreta mysteria. **P**erspiciunt ethnicis. i. gentilibus quod erant in egypto qui translulerunt. **P**rode alis pande. i. manifestare. vide in opusculo de vocabulis biblicis ubi exponit ethnicis. **M**eritum canibus. **M**ath. vij. **Q**ue. sacra paula et eustochium. **M**eritum aduertit abscondita. i. de industria omiffa ab illis. **I**ter. i. interpretibus. **C**um hac edidit. **L**egerit. s. in quo exprimitur. **V**n. **E**sa. ix. vbi. **I**ter. translulerant magni consilij angelus. **P**iero. translulit sic erat in hebreo: et vocabitur nomen eius admirabilis consilij. deus fortis. pater futuri seculi. princeps pacis. **I**tem multa omiffa vel obscure translulerunt: sic patet in epistola ad desiderium supraposita. **N**ec ignoro. **Q**uia insinuat se multum laborasse. **I**n ista translatione dicitur: quod pro oportuit eum ad discere hebraicum antequam prophetarum plenam haberet intellectum: et sic multum laborauit in addiscendo hebraicum et transferendo postea in latinum. **N**ec est facile verum sit vera: falsa: completa aut diminuta. **N**isi intellexerit. prophetas secundum linguagium hebraicum. **Q**uia ante quod legerit. translatus in latinum. **P**er se reprehendit quosdam emulos: quod reprehendebat et translationem: non intelligentes hebraicam veritatem. **N**os quoque patere. i. expositos esse. **M**oribus. i. detractioibus **P**lurimorum mihi inuidentium. **Q**uia. i. cuius iniam vel intellectum. **C**onsequi non valent. i. nequeunt habere vel adipsi. **D**espiciunt quasi maledictum. **S**ciens. g. i. scilicet enter et prudenter. **I**n flamma mitto manus. i. expono me periculo. s. detractioibus emulorum. et videtur alludere fa-

cto Scenole: quod cum vellet syllam romanam imperij inimicum occidere: occidit cinam florem et amicum suum. et quod sic erant: manu tandem in igne tenuit donec robusta fuit. vel est vulgaris modus loquendi. **E**t nihilominus. **E**t. i. re-diosis vel fastidio plenis. **L**ectoribus procor. quod fastidit. **U**nt. i. horret vel spinat translationem meam vel quod tedet ea audire. **P**ersus. **F**astidit tedet: fastidit spinat et horret. **Q**uia. i. sicut. **G**reci post. **L**xx. **E**t. i. eorum translationes. **R**egum. de istis tribus inuenies supra in scdo. plogo sup Job circa principium. **R**egum inquam. **D**el ob studium doctrine. i. exercitium ingenij sui: vel ut multa legentes multa sciunt et doceant alios. **D**el vt. **L**xx. interpretum translationem. **M**agister collatione. **C**onferendo translationem: quod collatio plurimum magis valet ad melius intelligendum. **S**ic et isti emuli mei vel lectores fastidiosi. **S**altum. non plures sicut greci. **M**agister priores. **E**t. me. s. quod post eos quod de hebreo translulerunt in grecum de hebreo translulit in latinum. **N**egant prius. editionem meam. **Q**uia postea despiciant. si reprehensibile viderint. **E**x iudicio discretionis: sed non ex odiosa presumptione: ut fiat endiadis. **P**rophetauit autem. **I**n iherosolymis. metropoli iudee. **E**t in iudea. videtur hoc superfluum. per hoc enim quod supra dixerat eum prophetasse in iherosolymis: satis videtur dixisse eum in iudea prophetasse. **A**d hoc dicitur quod iudea quibus dicitur tota terra promissionis. **Q**uia in ps. **D**omus in iudea de. quibus dicitur terra duarum tribuum: **M**ath. ij. g. **I**ndiens autem quod archelaus regnaret in iudea. quibus ponitur per sorte iude. secundo **Paral. xx. c.** **I**uda et iherosolymis nolite timere. i. fors iude et fors beniamin: in quo erat per iherosolymis. et sic accipit hic. ponitur ergo hic iherosolymis pro sorte beniamin: et iudea pro sorte iude. **N**ec dum. id est nondum. **D**ecem tribubus in captiuitatem ductis. s. quas postea captiuauit salmanasar rex assyriorum. **U**nde. **I**ij. **R**egum. xvij. d. translatus est israel de terra sua in assyrios. **C**ontrarium tamen videtur **I**ij. **R**egum. xx. et in multis aliis locis quod **E**saias prophetauit usque ad **M**anassen qui occidit eum et constat quod nunc captiuitate erant decem tribus scilicet septimo anno **E**zechie patris **M**anasse. **U**nde. **I**ij. **R**egum. xvij. b. anno sexto **E**zechie capta est samaria et translulit rex assyriorum israel in assyrios. **A**d quod respondendum est exponendo. **P**rophetauit id est prophetare inchoauit. **C**um de vtroque regno. id est. x. tribuum et duarum: quia scilicet sum est. sicut habet. **I**ij. **R**egum. xij. e. **Q**uia. i. ordinauit. **O**raculum. prophetiam que est diuinum responsum vel diuinum eloquium. **E**t cum interdum. **H**ic tangitur materia huius libri. scilicet opera iusticie et misericordie. iusticie ibi. **E**t post babylonie captiuitate. **M**isciole ibi. **R**editum populi significet in iudeam. et sequitur.

Tame omnis eius cura. i. principalis intentio est. **H**oc de vocatoe gentiu. ad fide. **E**t de aduentu xpi. i. carne. **K**ue xpm. **Q**uato plus amatis re. vi. p. ob tretratoe pnti. i. p. emulatoe pnti: vt p. sustineta pntis ob tretratois m. **L**aniat. i. detrahedo discerpit. **Q**ui scit me re. s. hebrez chaldaice. o. **E**ruditoe sudasse. i. mul tuz laborasse. **D**icit em q. ppe hoc q. pos set loq. chaldaicu. se cit sibi limare detes p. **D**e falsitate scri pturaz. q. an tralla tionē hieronymi di cebant nos habere falsas biblias z cor ruptas. **I**nsul tarent. i. inpropera rent. **I**nsultare aut aduersario: uz p. p. dicatur cum quadā canillatione et det sione detdere. **E**xplicat qualiscū q. expositio isti p. logi. **P**ostilla Nicolai de lyra super esaias incipit.

Hierusalem euangelista dabo: Esa. xli. fm. q. dicit. b. Hieronymus in epistola ad paulinum de omnibus sacre scripture libris. Esaias non videtur pphetia s. magis euangelium texere ppter quod dicit idē Hiero. in prologo sup libru Esaię: q. non tam ppheta dicendus est q. euangelista. **E**t ideo puenienter dicitur verbum ppositu de ipso: hierlm re. **I**n quo tangunt quatuor cause huius libri Esaię. quę pre manib. habem. s. efficiens materialis formalis et finalis. **E**fficiens aut causa duplex est. **O**na pncipalis. s. spūsanct. quo inspirate locuti sūt pphete: fm q. d. ij. Petri. j. **N**on est voluntate humana allata est aliqui pphia. sed spūsancto inspirati locuti sunt sancti de homines. **E**t hec causa tangit cū d. Dabo. quia cognitionē ppheticā dedit Esaię. de quo potest accipi qd d. j. xli. **D**edit te in fedus ppli. Esaias em inter alios pphetas claritus descripsit mysteriu xpi per qd genus hūa nū est ipi deo federatu. **A**lia vō cā efficiens instrumentalis est. s. Esaias: qui spūscro dictate hūc libru pscriptit q nota tur cū d. Euangelista. **E**t cū h. notat etiā cā materialis et formalis. **A**d cui. intellectū sciendū q. euangelista d. ab eu qd est bonū z angelus qd est nuncius. **D**icitur autē bo nūs nūcius triplici rōne. **O**na ratio accipit ex parte mit tentis. s. quia a bono dño mittit. z fm hoc sub nomie euā geliste tangit cā efficiens instrumentalis hui. libri. s. Esaias a spūscro destinatus ad nūciandū verbo z scripto il la que cōtinentur in h. libro. de quo pōt accipi quod dicit j. xli. **S**piritus dñi sup me: eo q. vnixerit me ad euangeli zandū pauperibus misit me. **H**ec est lra fm translatōem lxx. z eadem est snia in tran slatōe nra que hic hz. **S**pirite dñi sup me: eo q. vnxit me ad annūciandū māfuet. misit me. **S**cdo modo d. aliquis bon. nūcius seu euangeli sta rōne boni qd per ipm nūciat. z fm h. nomie euangeli ste materia huius libri designat: in quo mysteriu ipi xpi quod non solū est bonū: sed etiam optimū describitur. q. sicut dicitū est magis videt euāgelium q. pphiam texere. vñ pōt dicere illud **I**uce. j. **E**uāgelizo vobis gaudiū magnū quod erit omī pplō. **T**ercio mō d. quis euāgelista seu bo nūs nūcius rōne modi nūciandi. z hoc est qñ nō soluz nūciat bonū: s. etiam bono modo: videlicet lucide z oma te. **E**t sic sub nomie euangeliſte tangitur forma huius li

brf. Sciendū tamē q. duplex ē forma libri. s. forma tractā di z forma tractatus. **F**orma tractandi est modus agendē seu loquendi: qui in hoc libro est valde lucidus et ornatus. **D**e claritate autem eius dicit Hiero. in prologo sup libz istū de esaias. **I**ta enim vniversa xpi ecclesieq. mysteria ad

Incipit argumentum.

Saias in hieru salez nobili gene re ortus est ibiq. prophetauit sub Manasse rege fe ctus in duas partes occu buit. **S**epultusq. est sub q. r. cu Rogel: iuxta transitum aquarum: quas olim Eze chias rex iacto obstruxerat puluere.

Explicat argumentum.

Incipit Esaias propheta.

Caplm. j. **I**sio Esaię filij amos: quā vidit

liquidū psecutus ē vt non putes eū de futuro vaticināri: s. de pteritis hystoria texē. **D**e ornatu ve ro ipius dicit in eo dem prologo de esa ia. **S**ciendū q. in f. mone suo disertus sit. quippe vt vir no bilis z vrbane elo q. ntic: nec hūs d. q. in eloquio rusticita tus admittū. vnde accidit vt pre ceteris florez sermonis ei. translatio nō potue rit conseruare. **S**ic igitur forma tractā di huius libri qui ē. idem quod modus loquendi designat sub nomine euāge liste. eo q. talis mo

odus est optimus: vtpote lucidus z ornatus: ppter qd dicit tur. j. xl. **E**xalta vocē tuā qui euangelizas hierlm. **I**lle enī exalat vocem suā qui ornate z lucide annūciat suam in tentionem. **F**orma vō tractatus est diuisio libri: de qua d. cetur lram psequendo. **C**ausa vero finalis huius libri tangitur sub nomie hierlm. **H**ierlm em in scriptura aliqñ accipitur p ecclia militante. **I**poca. xxj. **V**idi ciuitatē sar rctam hierlm descendētē de celo zc. **A**liqñ vō p ecclia tri umphante. **G**ala. iij. **I**lla que sursum est hierlm libera ē. **F**inis aut huius libri duplex ē. **O**no ppinquus. s. instru ctio seu edificatio ecclie militantis sub noie hierlm desig nte. ppter qd d. j. lx. **S**urge illuminare hierlm. q. venit lu mē tuū. i. ppheta Esaię illumians totū statū ecclie. **A**lius aut ē finis vltim. z remot. videlicet psecutio supne britudi nis in ecclia triumphante q. p hierlm intelligit. ppter qd d. j. xxxij. ca. **D**enū tui videbant hierlm ciuitates opulentam tabernaculū qd nequaquā vltra transferrī poterit. p. pphiaz em esaię videm. nunc per speculū z in enigmate. sed po stea in futuro lucide videbimus z aperte. quod nobis cō cedat zc.

Caplm. j. **I**sio Esaię. **H**ic accedendū est ad formas tractatus q. est diuisio libri. q. diuidit in du as ptes. q. p. p. m. itit. quedā breuis p. statio. scdo subdit narratio: ibi. **A**udite celi. **C**ir ca libri huius expōnem intēdo qñrum po tero. psequi sensum lralem vītādo multipli catōem particularium z concordantiar. q. p. talia magis impedit intellect. hois q. iuuēt. **I**n loc. vō q. intellect. a iudeis deprauat. intēdo diuini. imozari: sic z feci exponen do libz psalmoz. **I**g. in p. statōe hui. libri quoz manifestā tur. **P**rimū ē ordo hui. libri inter alios libros canonicos cū d. a. **M**isso. i. pphia. p. qd. p. q. liber iste in ordine li broz pphaliū cōputat. **S**ciendū tñ q. visio. ppe dicta est cognitio. ppheticā q. fit in vigilia: pat. d. cñ. fuit diffusū in pncipio libri psalmoz: vbi dicitū fuit de diuersis g. d. b. p. phie. **S**cdo est scptoz. misterialis hui. libri q. manifestat hic ex duobus. s. ex noie cum d. b. **E**saię. q. inter alios prophas fuit notabilis z famosus. **S**cdo ex genere cum d. c. **F**ilij amos. z vt dicit ra. **S**a. iste amos z amasias rex iuda fuerunt fratres. z sic Esaias fuit de genere regio. **V**nde z dicit Hiero. in prologo q. fuit vir nobilis z vr bane eloquētie: vt supra allegatū est. **E**t per hoc patet q.